

# Česko–německé vztahy

---



Česká karikatura Čecha a Němce z roku 1982. Zobrazuje snahu o česko-německé vyrovnání, které mělo zaručit stejná práva Čechům a Němcům v českých zemích Rakouska-Uherska. Německý „Michl“ má zřetelně opičí rysy, na rozdíl od sličného českého „Honzy“. V německých karikaturách tomu bylo naopak.

## Cíle

### Žák/žákyně

- zná důležité momenty z historie česko-německých vztahů
- dokáže uvést současné česko-německé kontroverze a vysvětlit jejich podstatu a souvislosti
- uvědomuje si neslučitelnost principu kolektivní viny se současným právním řádem a s principy občanské společnosti
- je schopen/schopna argumentovat ve prospěch smířlivého stanoviska k událostem rozbití Československa, okupace a odsunu sudetských Němců
- zná současné stereotypy vážící se k obrazu Němce a rozpoznává meze jejich platnosti



## Současná situace

Specifické téma interkulturního vzdělávání tvoří česko-německé vztahy, a to hned z několika důvodů. Jako první důvod lze označit fakt, že postoje veřejnosti v ČR k Němcům na úrovni individuálních vztahů jsou vcelku tolerantní. Nicméně skupinové stereotypy ve vnímání Němců, ať pozitivní nebo negativní, vykazují obdivuhodnou mezigenerační rezistenci. Česko-německé animozity se také pravidelně zjevují při veřejných debatách o událostech druhé světové války a těsně následujících; téma odsunu – nebo vyhnání – sudetských Němců účelově a vcelku nacionalisticky využívá politická reprezentace ve snaze zalíbit se voličům. Nekončící spory o tzv. Benešovy dekrety a s nimi spojené snahy o argumentaci a manipulaci veřejným míněním jsou jedním z důvodů, proč má smysl věnovat tématu zvláštní péči ve vzdělávání. Poslední důvod má také historické kořeny. Vymezování češství vůči německému hrálo klíčovou úlohu při formování národních identit během 19. století, česká historiografie vyprodukovala řadu dodnes ne zcela překonaných dějinných mýtů. Česko-německé vztahy jsou zároveň ukázkovým příkladem procesů, kdy agresivní nacionalismus zcela znemožnil soužití různých dlouho usedlých „domácích“ obyvatel v jednom státě a způsobil utrpení mnoha lidem z obou národnostních skupin.

Promyslete následující otázky:

- Jaké jsou vztahy České republiky a Spolkové republiky Německo na oficiální úrovni?
- Jaké jsou postoje české veřejnosti vůči Němcům? Označili byste je spíše za pozitivní, nebo negativní?
- Jaké je podle vás nejvíce kontroverzní téma v česko-německých vztazích?
- Jaké vlastnosti jsou tradičně přisuzovány „typickému Němci“ a jaké „typickému Čechovi“?
- Znáte příklady, které tomuto „typickému charakteru“ odporují? Jaké jsou meze platnosti těchto „typických obrazů“?



## Současná situace

Němci zaujímali ve stereotypním vnímání moderní české společnosti vždy zvláštní postavení. Byl to německý referenční rámec, který fungoval při budování národní identity Čechů, a řada rysů „německého“ charakteru se v povědomí české veřejnosti ustálila již v 19. století. Druhá světová válka upevnila vnímání Němců jako národa bytostně agresivního. V tomto duchu se v roce 1947 vyjádřilo 80 % českých respondentů, což bylo podstatně více než v zemích, které se také podílely na porážce nacistického Německa (ve Velké Británii to například bylo pouze 40 %).

Komunistická propaganda zakonzervovala poválečný obraz Němců jako revanšistů a neofašistů, který pouze doplnila o neméně zavádějící obraz „těch druhých, hodných“ Němců v NDR. Vztah k Německu a Němcům se stal znovu předmětem kontroverzního zájmu po pádu železné opony a znovusjednocení Německa. Historické zatížení tohoto vztahu se pochopitelně promítlo také do veřejných debat, nejfrekventovanějším tématem jsou pochopitelně otázky týkající se sudetských Němců a jejich působení ve 30. a 40. letech minulého století. Objevila se celá škála názorů velmi jemných odstínů. Jeden extrém tvoří výroky obhajující z dnešních hledisek nepřijatelný princip kolektivní viny (např. „Sudeťáci byli Hitlerova pátá kolona“), na druhé straně se objevují obrazy Beneše jako válečného zločince nenávidícího Němce a Maďary.

Debatu rozvířil svým vstřícným gestem prezident Václav Havel již v roce 1990, kdy při návštěvě svého německého protějšku prohlásil: *„Šest let nacistické nadvlády stačilo na to, abychom se stali obětí infekce zla. Namísto toho, abychom předali ty, kdo zradili tento stát, řádnému soudu, jsme je vyhnali ze země a potrestali odplatou, která šla mimo hranice zákona. To nebyl trest. To byla pomsta.“* Jeho slova byla českou veřejností interpretována jako omluva a Havel byl z různých stran politického spektra viněn z toho, že rozpoutal „revanšistické nároky sudeťáckého landsmanšaftu“. Tento postoj se rozšířil i mezi veřejnost a prezident byl z politických důvodů nucen tato slova neustále revidovat, v podstatě se hájit. Trend vyústil v roce 1995 v diplomaticky formulovanou „omluvu Čechům“ za předchozí „omluvu Němcům“, která měla nacionalisticky laděné veřejnosti dokázat, že Havel dokáže být vůči Němcům dostatečně přísný.



## Současná situace

Mezitím začala pracovat česko-německá komise historiků, jejíž cílem bylo demytizovat události kolem 2. světové války.

V roce 1997 podepsaly Česká republika a Spolková republika Německo Česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, od které si mnozí politici a komentátoři slibovali ukončení táhlých debat a nacionálních resentimentů. Text je střízlivý a je z něj cítit silná snaha udělat za minulostí tlustou čáru a soustředit se na vztahy v budoucnosti. Problematiky odsunu se týkají především články II až IV.

### II

*Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji, který vedl k mnichovské dohodě z roku 1938, k útěku a vyhánění lidí z československého pohraničí, jakož i k rozbití a obsazení Československé republiky. Lituje utrpení a křivdy, které byly způsobeny českému lidu nacionálně socialistickými zločiny Němců. Německá strana vzdává čest obětem nacionálně socialistické vlády násilí a těm, kteří této vládě násilí kladli odpor. Německá strana si je rovněž vědoma, že nacionálně socialistická politika násilí vůči českému lidu přispěla k vytvoření půdy pro poválečný útěk, vyhánění a nucené vysídlení.*

### III

*Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny. Zejména lituje excesů, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami, a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné, a že následkem toho nebyly tyto činy potrestány.*

### IV

*Obě strany se shodují v tom, že spáchané křivdy náležejí minulosti, a že tudíž zaměří své vztahy do budoucnosti. Právě proto, že si zůstávají vědomy tragických kapitol svých dějin, jsou rozhodnuty nadále dávat při utváření svých vztahů*



## Současná situace

*přednost dorozumění a vzájemné shodě, přičemž každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor. Obě strany proto prohlašují, že nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.*

V politických debatách se dodnes objevují dosti nepoučené a politicky iluzorní názory, že Benešovy dekrety mají být zrušeny nebo naopak obhájeny. Článek IV říká, že německá strana nebude usilovat o jejich revizi. Taková revize by znamenala revizi celého mezinárodního poválečného uspořádání Evropy, které není dílem samotného Beneše; shodly se na něm vítězné mocnosti na postupimské konferenci v létě 1946. Benešovy dekrety zůstávají součástí právního řádu se všemi důsledky, které z nich v dané době vyplynuly, podobně jako součástí německého právního řádu zůstává mnichovská dohoda (se všemi důsledky, mezi něž patří prohraná válka a znovuoobnovení Československa v předmnichovských hranicích). Nicméně vstřícným symbolickým gestem z české strany by bylo prohlásit jejich platnost za ukončenou (hovoří se také o „vyhasnutí“ nebo „právním umrtvení“), což by znamenalo, že z Benešových dekretů žádné nové důsledky nemohou vyplynout. Význam by toto gesto mělo především v rovině symbolické: ČR by se distancovala od ustanovení, které bylo specifickým produktem doby a které je z dnešního hlediska liberálního právního státu skutečně nepřijatelným anachronismem (princip kolektivní viny).

*„Na rovině infantilního vzájemného účtování vin mohli čeští vysídlovači z roku 1945 poukázat na „zradu“ vysídlených r. 1938, avšak stejným právem mohli čeští Němci uplatňovat rozhodnutí z let 1918/19, kdy se jich nikdo neptal, chtěli-li se stát Čechoslováky, stejně jako Češi mohli roku 1918 poukazovat na desetiletí, kdy němečtí politici bránili národnímu vyrovnání atd. ad absurdum.“*

*Bedřich W. Loevenstein, esejista*



## Současná situace

Bohužel málo politiků bylo schopno zaujmout k věci takto střízlivý postoj a téma Benešových dekretů, odsunu, sudetských Němců s sebou česká společnost vleče i v novém tisíciletí. Na české straně nedošlo k symbolické distanci od dobových a z dnešního hlediska skutečně nespravedlivých opatření. Možná by podobné gesto vzalo argumenty nacionalistům za hranicemi, kteří téma rozdmýchali ve snaze získat politické body. Benešovy dekrety jako nástroj politické manipulace vytáhl znovu na světlo rakouský populistický Jörg Heider, který v roce 2002 hrozil, že pokud Praha dekrety nezruší, zablokuje vstup ČR do Unie. Čeští politici se takřkajíc chytli na udičku a nechali se vyprovokovat k neméně populistickým a nacionalistickým prohlášením: tehdejší premiér Zeman označil (paušálně!) sudetské Němce za Hitlerovu pátou kolonu, prý mohou hovořit o štěstí, že nebyli popraveni jako zrádci. To bylo moc i na jinak střízlivého německého kancléře Schrödera, který zrušil oficiální návštěvu ČR. Heider si mohl mnout ruce.

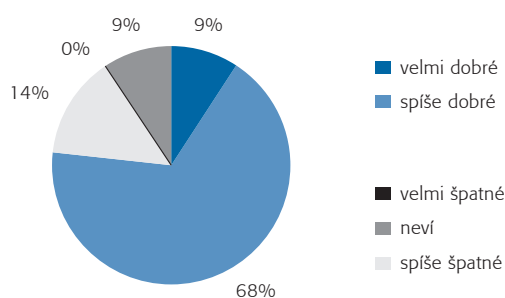
Kouzlo nacionálního populismu objevili čeští pravíci i levíci politici znovu na jaře 2004, kdy se 118 poslanců vyslovilo pro uzákonění věty „Edvard Beneš se zasloužil o český stát“. Evropa to vcelku právem pochopila jako provokativní gesto, které jde proti duchu česko-německé deklarace z roku 1997. Zákon neprošel Senátem, nicméně vášnivá diskuse byla opět na světě. Evropský parlament si nechal vypracovat právní analýzu Benešových dekretů, jejíž výsledky lze zhruba shrnout takto: Zákony Evropské unie pohlížejí do budoucnosti a nikoliv do minulosti. Zákony z minulosti ovšem mohou mít právní dopady na dnešní situaci. Zákony z doby před 50 či 60 lety jsou jistě často, pokud je poměříme současnými měřítky, nepřijatelné a nedokonalé. Nelze však posuzovat způsob, jímž se uvažovalo před půl stoletím, měřítky dneška a na základě toho zpětně měnit historii. Benešovy dekrety jsou možná pochybné a nespravedlivé, ale zákony Evropské unie se nezabývají minulostí a na jejich základě nelze otevřít právně dávno uzavřenou otázku majetkových konfiskací. Odsun německého obyvatelstva ze střední Evropy schválily vítězné mocnosti na postupimské konferenci v roce 1945. Otázka konfiskací na základě Benešových dekretů by tak mohla být otevřena pouze se souhlasem válečných mocností, Velké Británie, USA a Ruska. A ty nedávno platnost svého postupimského rozhodnutí potvrdily.



## Současná situace

Není tedy pravdou, jak se snaží české veřejnosti sugerovat někteří politici, že Evropská unie znamená ohrožení „národních zájmů“ například v podobě restitučních nároků sudetských Němců. Bylo by jistě progresivní změnou společenské atmosféry, kdyby se česká veřejnost nenechala manipulovat svými politiky a vyslala jasný signál, že by se historie neměla stávat prostředkem k dosahování politických cílů. Zároveň by bylo dobré podívat se kritickými očima na vlastní minulost. Odsun byl dobově pochopitelnou záležitostí, v dnešní době však nic takového není možné, podobně jako dnes nejsou myslitelná opatření norimberských zákonů. Není možné, aby se právní demokratický stát halasně identifikoval s normami, které odporují jeho principům. Benešovy dekrety platily ve své době, česká politická reprezentace by nic neriskovala, kdyby deklarovala jejich platnost za ukončenou. Možná by tím ukončila i neustálé spory o Benešovy dekrety na straně české, i u zástupců sudetoněmeckého „landsmanšaftu“.

hodnocení současných česko – německých vztahů (únor 2001)



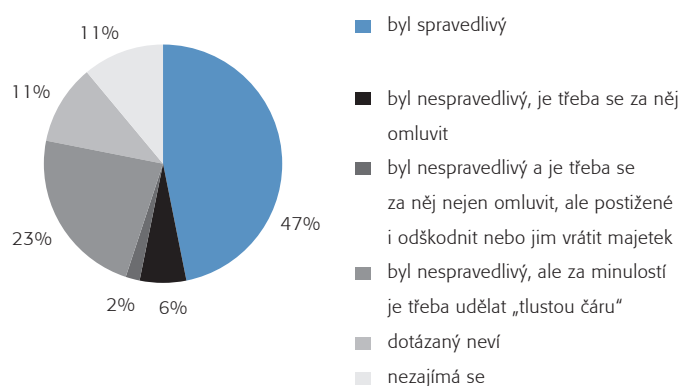
Zdroj: CVVM (2001)





## Současná situace

názory na poválečný odsun (leden 2002)



Zdroj: CVVM (2001)

Ke grafům: Většina respondentů z ČR považuje stav česko-německých vztahů za dobrý. V otázce odsunu se téměř polovina české veřejnosti domnívá, že šlo o akt spravedlivý. Poměrně velká část (23%) nepovažuje odsun za spravedlivý, ale tato otázka by se neměla otvírat – je třeba udělat za minulostí tlustou čáru.



## Postoje k Němcům

Odsun či Benešovy dekrety jsou hlavním tématem, které bývá v souvislosti s českoněmeckými vztahy zmiňováno. Nicméně se tím postoje české veřejnosti k Německu a Němcům nevyčerpávají. Jak tyto postoje vypadají, naznačují výzkumy veřejného mínění. Přistěhování německé rodiny do sousedství by vadilo 13 % české populace. Pokud by tato rodina byla sudetoněmecká, vadilo by její přistěhování 27 % lidí v ČR. Nadřizeného Němce by nebyla ochotna akceptovat téměř třetina obyvatel, pětina považuje za nežádoucí sňatek potomka s osobou německé národnosti. Podstatně vyšší míru negativních postojů vůči Němcům vykazují starší lidé a příznivci krajní levice. Věkovou charakteristiku lze vysvětlit větší dobovou blízkostí k negativní životní zkušenosti, jakou byla německá okupace; vysoký podíl sympatizantů levice souvisí se zmíněnou komunistickou propagandou, která ve snaze o diskreditaci NSR po 40 let pěstovala mýtus o revanšismu a neonacismu západních Němců.

Ve srovnání s jinými skupinami, zvláště s těmi, které jsou vnímány jako „problémové“ – Romové, Vietnamci, Ukrajinci, Arabové – není míra xenofobie vůči Němcům nijak závratná. Dalo by se z toho vyvodit, že ve srovnání s vysokou politikou panuje na úrovni běžného života pragmatický přístup zaměřený na současnost a budoucnost. Na druhou stranu dopadají Němci v průzkumech postojů podstatně hůře než většina ostatních národností EU. Kritické porozumění minulým a současným vztahům Čechů a Němců však může zabránit tomu, aby politické síly rozdmýchaly protiněmecký nacionalismus ve snaze zakrýt jiné, například ekonomické, problémy.

Důležitou roli v interkulturních vztazích zaujímají stereotypní obrazy „typických“ jiných. Jak bylo zmíněno, řada stereotypů vztahujících se k Němcům má své kořeny hluboko v 19. století a souvisí s obrozeneckou nacionální propagandou. Dodnes jsou Němcům připisovány vlastnosti jako agresivita, panovačnost, rozpínavost. K temné půli obrazu Němce se v krajním případě přidávají ještě „nacionální smýšlení“ či jakási „spojitost s nacismem“, přestože tyto předsudky jsou minimálně od 90. let zřetelně na ústupu.



## Postoje k Němcům

V devadesátých letech v souvislosti s obnovením turistického ruchu krátce „kvetl“ také stereotyp (většinou „východního“) Němce, který je v Německu chudý, k „nám jezdí dělat frajera“, popíjet levné pivo a „hulákat po hospodách“. Lidé však brzy pochopili užitečnost solventních cizinců, navíc si uvědomili, že zmíněné nedostatky se týkají jen velmi malé části turistů, navíc zdaleka ne jen německých.

Stereotyp Němce má však i světlou stránku, jež je neméně „tradiční“. Postsocialistická populace aktualizovala dávné představy o národních povahách a vyzdobila (především západní) Němce ctnostmi, které vedou k pořádku a blahobytu: disciplinovanost, přesnost, serióznost, důslednost, šetrnost. Oba póly postoje k Němcům často fungují společně a jejich nositelé je většinou nepocítují jako kontroverzní.

Ve stereotypním vnímání Němců se vyjevuje potíže, která funguje v jakémkoli stereotypním vnímání skupiny: spojuje individua rozdílných názorů, postojů, vlastností, postavení, jednání do jedné kategorie. Pokud se stereotypy a jejich fungování nepodrobují kritické reflexi, mohou směřovat k intuitivním interpretacím, že „každý jeden Němec je panovačný, agresivní, precizní“ atp., což může značně zatěžovat individuální interakce. Na druhou stranu nelze popírat rozdíly v pracovní kázni, podnikové kultuře či kultuře jednání mezi českou a německou společností. Nebezpečná je pouze nekritická, automatická aplikace na všechny příslušníky skupiny. Fakt, že náš dosud neznámý partner je Němec, snad jen zvyšuje pravděpodobnost určitého typu jednání, stejně jako by se zvyšovala u Čecha nebo Turka dlouhodobě pracujícího v německé firmě. Jedná se o pracovní a společenské návyky, nikoli o vrozené „národní vlastnosti“.

Téma česko-německých vztahů může být ve vzdělávání užitečné z několika důvodů. Česko-německá deklarace je příkladem, že v mnoha sporech nelze dosáhnout jednoznačného konsensu, nicméně to není nepřekonatelnou překážkou ve spolupráci. Snahy o politizaci historických událostí a pokusy o manipulaci veřejným míněním ilustrují potřebnost kritického zájmu o společenské dění, obrovská škála názorů v debatách o Benešových dekretech zase dokládá nutnost poučeného zacházení s médii – než si utvoříme názor, je třeba vyhledat a prostudovat více zdrojů.



## Postoje k Němcům

---

V otázce odsunu nepanuje společenský konsensus a je tedy obtížné doporučit, k jakému názoru mají být žáci a žákyně vedeni. Je však nezpochybnitelné, že občan současné demokracie by se neměl hlásit k principu kolektivní viny, který byl při odsunu uplatněn. Téma česko-německých vztahů, podobně jako většina témat IKV, poskytuje prostor pro zkoumání vlastních předsudků a pro poznávání, do jaké míry nám stereotypy pomáhají v rychlé orientaci a do jaké míry nás brzdí ve svobodném uvažování.



## Z historie česko– německých vztahů

Události druhé světové války a těsně následující tvoří jedno z nejméně diskutovaných témat současných debat o česko-německých vztazích. Okupace a následný odsun je bezpochyby nejtragičtější kapitolou soužití, zdaleka ne však jedinou. Sousedství „českých“ mocenských útvarů s „německými“ má dlouhou historii a hrálo významnou úlohu ve formování politické mapy střední Evropy, podobně jako 7 století trvající soužití česky a německy mluvících obyvatel Čech a Moravy bylo důležitým prvkem politiky, zvláště od 19. století. Nacionální historiografie toto sousedství zahalila řadou interpretací a mýtů, které se dostaly do povědomí veřejnosti, mnohé z nich přetrvávají dodnes a brání racionálnímu a ideologicky nezatíženému pochopení česko-německých vztahů. Následující teze nemají suplovat množství kvalitních historiografických prací na dané téma, text chce upozornit na důležité momenty česko-německého soužití na území dnešní ČR, na některé neadekvátní interpretace a na jejich zneužívání v současných politických debatách.

Počátky německého osídlování Čech a Moravy souvisejí s výraznými proměnami středověké společnosti ve 12. a 13. století: populační tlak a zároveň mírné oteplení klimatu vedly v celoevropském měřítku ke snaze zužítkovat půdu v dosud neobydlených oblastech. Za vlády posledních Přemyslovců přichází do řídky obydleného horského pásu při hranicích království (budoucí Sudety) kolonizační vlna z německých zemí. Zdejší málo úrodnou půdu získávali nově příchozí od šlechtických a církevních majitelů za zvýhodněných podmínek do dědičného nájmu. Zároveň zde, ale postupně i hluboko ve vnitrozemí zakládají podle německých právních zvyklostí královská a poddanská města. Příchod kolonistů z vyspělých oblastí severo- a jihoněmeckých vede k celkovému hospodářskému rozkvětu Království českého, kolonisté z civilizačně pokročilejších oblastí přinášejí řadu inovací, od nových zemědělských nástrojů (kosa, brány, asymetrická radlice) po nové organizační a správní formy (trojpolní hospodářství, německé právo). V 19. století spatřovali nacionalisté v tomto procesu předobraz agresivního německého „Drang nach Osten“, ve své době však nějaké nacionální kategorie v podstatě nehrály roli: panovník potřeboval hospodářské oživení a sáhl po těch, kteří k němu byli ochotní (obyvatelé přelidněných německých oblastí) a měli potřebné „know-how“.



## Z historie česko–německých vztahů

Nicméně již ze středověku jsou zprávy o jazykově chápané skupinové identitě a o vzájemných averzích mezi oběma jazykovými skupinami. Patrné jsou například z nejstarší české veršované kroniky tak řečeného Dalimila vzniklé v prostředí domácí šlechty. Její ostře protiněmecký ráz je odrazem názorů části feudální společnosti na začátku 14. století:

*Dlouho, dlouho země smutkem krvácela,  
že Němčáci Čechy vybit chtějí zcela.  
Když do města čeští páni zavítali,  
klobouk jim tam strhli, hlavu jim tam stali  
měšťané, co s Němci byli jedna ruka.  
Já to viděl, srdce dodneška mi puká.  
Kronika tak řečeného Dalimila*

Protiněmecké averze jsou doloženy i v několika písních nižších vrstev. Vážnou krizi do vzájemného soužití vneslo také husitské hnutí, jehož snahy po nápravě církve zůstaly německým obyvatelstvem českého království oslyšeny. V důsledku toho docházelo k násilnostem na obou stranách a k počešťování některých měst. Přestože v husitství lze doložit určitý nacionální prvek, nelze přijmout radikální interpretaci husitství jako národnostně podmíněného hnutí. Hlavní motiv husitství měl věroučný charakter. Luterská reformace po roce 1517 prolomila určitou „národnostní“ izolaci husitského hnutí a vedla naopak ke sblížení národnostně rozděleného obyvatelstva na konfesijním základě.

Snad nejvíce dezinterpretovanou událostí dějin českých zemí je takzvaná „porážka na Bílé hoře“. Celá událost byla předkládána jako „národní tragédie“ a figurovala ve veřejných a politických debatách od poloviny 19. vlastně až do 50. let století dvacátého. Národnostní aspekty „Bílé hory“ a pozdější doby temna jsou však fikcí: celá událost byla stavovským odbojem šlechty s prvky konfesijního sporu. Oběťmi pražské defenestrace byli Češi, ze sedmadvaceti delikventů popravených na Staroměstském náměstí bylo 10 Němců.

Habsburkové se poté neprosazovali jako panovníci němečtí, nýbrž jako panovníci absolutističtí; ani selské rebelie neměly národnostní charakter.



## Z historie česko– německých vztahů

Podobně ztráta „české národní suverenity“ je neadekvátním přenosem moderních představ o „sebeurčení“ do 17. století. Po kulturní stránce baroko v českých zemích znamenalo obrovský rozvoj, nesený především klérem, česky i německy mluvícím. Byli to jezuité, kdo položili základy českému zemskému vlastenectví. Pokud bylo na baroku něco temného, bylo to utužování absolutistické moci a postupné oslabování ekonomické i právní moci tří velkých skupin: měšťanů, drobné šlechty a sedláků, opět bez ohledu na „národnostní příslušnost“.

19. století, kdy proběhly nacionalizační procesy v celé řadě zemí Evropy, znamenalo počátek konce také pro klidné soužití česky a německy mluvícího obyvatelstva v českých zemích. Přes slibné snahy o ustavení zemského vlastenectví (které preferuje jako základní solidární vazbu příslušnost k zemi bez ohledu na jazyk) zvítězila Jungmannova koncepce jazykového nacionalismu a 2. polovina 19. století přinesla akceleraci netolerantního česko-německého antagonismu. Nacionalizace postupně zasáhla všechny aspekty politického, sociálního, ekonomického a kulturního života, takže na konci století nalézáme v českých zemích skutečně obyvatelstvo rozdělené do dvou znesvářených skupin. Snahy o politické řešení problému vesměs selhaly, takže se národnostní spory mohly stát výraznou „kartou“ velmocenské politické hry za 1. světové války.

První světová válka a události bezprostředně následující předznamenaly limity vzájemného soužití obou národů ve společném státě. Během války se podařilo přesvědčit vítězí spojence, že poválečné uspořádání Evropy na základě práva na sebeurčení národů (od počátku velmi vágně definovaného) zajistí v regionu trvalý klid. Reálně bylo právo na sebeurčení aplikováno velmi výběrově a jeho uplatnění ve svém důsledku vedlo k vytvoření jiných, opět nespokojených menšin. Po vyhlášení Československé republiky se sudetští Němci i pro sebe dožadovali práva na sebeurčení, žádali připojení k Rakouské republice. Nicméně politická situace jim nenahrávala a jejich volání nebylo vyslyšeno. Tehdy poprvé bylo použito názvu Sudety pro 4 „německé“ oblasti (Deutschböhmen, Sudetenland, Deutschsüdmähren, Böhmerwaldgau) v historických hranicích země české.

Po krachu vzájemného jednání přešly československé ozbrojené síly do protiakce a za sporadického odporu místních obyvatel obsadily ještě do konce



## Z historie česko– německých vztahů

roku 1918 celé území Čech a Moravy v jejich historických hranicích. Tyto hranice byly s drobnými úpravami potvrzeny i na mírové konferenci ve Versailles.

Ústava Československé republiky z roku 1920 zaručovala stejná práva všem národnostním menšinám, ale skutečnou příčinou postupného rozpadání opoziční fronty sudetoněmeckých stran vůči Praze byla hluboká hospodářská krize, která zasáhla sousední Německo v souvislosti s reparačními povinnostmi, a naopak hospodářská konjunktura českých zemí ve 20. letech 20. století. V roce 1926 byli zástupci sudetoněmeckých aktivistických stran přizváni do vlády a v nejrůznějších obměnách měli v jednotlivých vládách své zástupce až do roku 1938.

Tuto křehkou spolupráci ukončila světová hospodářská krize, která Evropu zachvátila ve třicátých letech. Situace v pohraničí se obrátila. Pohraniční oblasti republiky s převažujícím průmyslem textilním a sklářským patřily k nejpostiženějším: nezaměstnanost se pohybovala okolo 20 %, v průměru byla dvakrát vyšší než ve zbytku republiky. Naopak ekonomická progresa hitlerovského Německa (daná především zbrojením, ale také autoritativním zásahem do ekonomiky) budila dojem, že právě nacismus má recept, jak krizi řešit. Tíživá sociální situace byla zřejmě nejsilnějším motivem postupné radikalizace sudetoněmeckého obyvatelstva. Tato radikalizace se nejpersvědčivěji projevovala v rostoucí podpoře separatistické Henleinovy Sudetoněmecké strany (SdP), Hitlerova nástroje rozbití československého státu. Sudetoněmecká strana se v parlamentních volbách roku 1935 stává vůbec nejsilnějším politickým uskupením a na jaře 1938 dostává v obecních volbách v pohraničních oblastech neuvěřitelných 87 % všech hlasů. Na základě této podpory předkládá československé vládě ultimátum známé jako tzv. karlovarské požadavky, jež se staly souběžně s guerillovou válkou prostředkem cíleného nátlaku na československou vládu. Výsledkem rostoucího napětí ve střední Evropě a strachu z rozpoutání války se stala nechvalně proslulá mnichovská dohoda, kde zástupci čtyř evropských velmocí udělali svými podpisy definitivní konec sedmi stoletím česko-německého soužití. Ten dostává vzápětí velmi reálné obrysy v podobě statisíců Čechů, německých antifasistů a Židů prchajících před nacisty do vnitrozemí okleštěného státu.





## Z historie česko– německých vztahů

Zbytkový stát se po odtržení Slovenska v březnu 1939 stal snadnou kořistí Hitlerovy expanzivní politiky. Záminkou se mu stala tentokrát ochrana půl milionu Němců, kteří zůstali i po mnichovském diktátu za novými hranicemi Třetí říše. Čechy a Morava se záhy stávají pracovními koloniemi Německa, na jejichž řízení se podílí i řada sudetských Němců (K. H. Frank, Pfitzner), kteří v případě jakýchkoliv projevů odporu neváhají zjednat pořádek za každou cenu. Že je při tom okupační správa schopna použít i ty nejbrutálnější prostředky, dokázala hned zkraje války při zásahu proti vysokoškolským studentům, a hlavně na jaře roku 1942 po atentátu na Reinharda Heydricha. Nejsmutnější kapitolou nacistické okupace bylo konečné řešení židovské otázky, které znamenalo smrt takřka čtvrt milionu československých Židů, hlásících se před válkou nejen k české, ale i k německé národnosti.

Mnichovem 1938 vstoupilo sedm století česko–německého soužití do nejtragičtějšího období svého dlouholetého vývoje. Za dobu pouhého jednoho desetiletí byly zpřetrhány vazby, jež se mezi oběma národy vytvářely po mnoho generací. Prvními uprchlíky této žalostné dekády jsou však Češi a Němci opouštějící Sudety bezprostředně před jejich připojením k Třetí říši. Jedná se přibližně o 400 000 Čechů a na třicet tisíc německých antifašistů. I oni odcházejí v podmínkách velice nedůstojných, každopádně zachraňují alespoň holé životy na rozdíl od tisíců jejich soupeřů, kteří jsou krátce po zabrání zatýkáni a internováni v koncentračním táboře Dachau.

V tomto duchu vedl prezident Edvard Beneš svou exilovou politiku, která na jedné straně nutně způsobila roztržku se zástupci sudetoněmecké demokratické emigrace (Wenzel Jaksch), na druhou stranu s rostoucí krutostí totální války nacházela podporu u členů protihitlerovské koalice. Po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha a následném krveprolití britská vláda odvolala svůj podpis na mnichovské dohodě, za neplatný prohlásil dokument rovněž SSSR.

V této době se Beneš začíná odklánět od umírněného řešení sudetoněmecké otázky, které počítalo s jasnou definicí viny a odsunem cca 1 milionu lidí



## Z historie česko–německých vztahů

(případně i trvalému postoupením některých hustě obydlených příhraničních oblastí Německu), přechází k řešení maximalistickému, vycházejícímu z principu kolektivní viny a snahy vyřešit problém etnické menšiny jednou provždy. V poválečné ČSR směli zůstat jen ti Němci, kteří se aktivně zapojili do boje proti nacismu. Reakce Velké Británie a USA na tyto plány jsou rezervované, ale nikoliv odsuzující, představa rozsáhlého transferu Němců naopak zcela odpovídá názorům na řešení národnostních problémů J. V. Stalina.

Není bez zajímavosti, že hromadné přesuny obyvatelstva jsou v té době i na pořadu dne v Protektorátu Čechy a Morava. Ještě v roce 1941 mluví v Černínském paláci R. Heydrich o zbavení se špatně smýšlející a „rasově nečisté“ části Čechů jejich deportací na Východ, na konci války jsou to Němci z východní Evropy, kteří utíkají před frontou do protektorátního zázemí. Plány, ať již byly jakékoliv, ale mohli realizovat jen vítězové II. světové války. A k těm patřil i prezident Beneš.

S koncem války přichází skutečná migrační bouře německého obyvatelstva, a to především na Východě, kde stále hlouběji do nitra Evropy postupovala Rudá armáda. Výsledkem byl obrovský poválečný demografický chaos, jenž dodnes znemožňuje vyslovit přesné odhady počtu Němců usmrcených nebo jinak zemřelých během odsunu. Individuálně doložená úmrtí se pohybují mezi 15 a 30 tisíci, odhady vycházející ze statistik (používané především sudetoněmeckými autory) uvádějí 220-270 tisíc.

Masivní migrace německy mluvících obyvatel z východních oblastí na území poraženého Německa začala již před koncem války. Jednalo se o nucený i dobrovolný ústup německého obyvatelstva před Rudou armádou. Pro celkové vyhodnocení událostí po květnu 1945 má tato etapa zásadní význam. Během ní totiž na Západ do spojeneckého zajetí utíká řada kolaborantů a Němců, kteří se zapojili aktivně do nacistických aktivit na území Protektorátu nebo Sudetské župy. Zůstali většinou takoví, kteří se subjektivně cítili bez viny.

Z morálního hlediska patří období od května do srpna roku 1945, kdy probíhal tzv. divoký odsun, k jednomu z nejtragičtějších v české historii vůbec.



## Z historie česko– německých vztahů

Eckhard Buchholz: Vertreibung (Vyhánění, 1992)



Sudetští Němci jsou podrobeni nelidské perzekuci bez ohledu na vinu. 19.5. 1945 je vydán *Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*. Jednotlivé oblasti pohraničí přebírají s tichou podporou státu od sovětské vojenské správy Rudé gardy (RG) zřízené Ústřední radou odborů na konci války.



## Z historie česko– německých vztahů

Ač se mělo jednat o oddíly složené ze zkušených účastníků partyzánského odboje, kteří měli na dobu nezbytně nutnou zajistit místní obyvatelstvo a dohlížet na dodržování prezidentských a vládních opatření, ve skutečnosti byli příslušníky těchto skupin velmi často lidé s pochybnou minulostí buď ve vztahu k protektorátním orgánům nebo trestnímu právu.

Od července 1945 začala být zaváděna v pohraničí nejrůznější diskriminační opatření, která si nijak nezadala s norimberskými zákony: byly zakázány sňatky Čechů s Němci, osoby starší 10 let musely pod hrozbou pokuty nosit na levé ruce pásku s písmenem „N“, byl vydán zákaz vstupu Němců do veřejných sadů a ven vůbec po 20.00 hodině, byli nuceni scházet z chodníků a smekat před vojáky čs. armády ve stejnokroji, nakupovat ve stanovené hodiny atd. Prostřednictvím dalších dekretů byli Němci podrobeni pracovní povinnosti a konfiskaci movitého (d. 12/1945) i nemovitého (d. 108/1945) majetku, jehož úhrn se odhadoval v době, kdy byly dekryty vydány, na 20 miliard amerických dolarů.

Tzv. divoký odsun je zároveň spojen s excesy, jejichž následkem zahynuly tisíce lidí.

Často jsou připomínány zejména tyto události: brněnský „pochod smrti“ (nelidské podmínky pochodu a následné internace 20000 brněnských Němců způsobily asi 800 úmrtí, převážně žen a dětí), hromadná vražda 265 Němců v transportu u Přerova, „bartolomějská noc“ v kolínském internačním táboře (docházelo k bití a znásilňování) a masakr v Ústí nad Labem (rozvášněných dav „revolucionářů“ usmrtil řádově stovky až tisíce Němců včetně žen a dětí).

2. srpna schválily vítězné mocnosti plán transferu německé a maďarské menšiny z Československa; ještě téhož dne byli Maďaři a Němci zbaveni prezidentským dekretem státního občanství a začalo období organizovaného odsunu, jež trvalo do října 1946. Z 2,5 milionů Němců jich v Československu zbylo zhruba 200 tisíc. Odsun byl na podzim 1946 – původně „dočasně“ – zastaven na žádost americké okupační správy v Německu, neboť hospodářství a organizace válkou zničené země nebyly schopny zvládnout další příchozí. Poté se postoje mocností k transferu změnily a odsun již nebyl obnoven.

Část německých obyvatel využila možnost opustit republiku ještě v letech 1950-51, zcela dobrovolně za proměněných podmínek stalinského režimu.



## Z historie česko–německých vztahů

Katastrofou okupace a odsunu skončila sedmisetletá éra soužití Čechů a Němců v jednom státě. Zatímco poválečná západoněmecká společnost prošla poměrně důslednou sebereflexí v podobě denacifikace, na české straně převládla tendence hrůzné události obestřít rouškou zapomnění, celou záležitost pak interpretovat jako „spravedlivou odplatu“. Hrůzné události z doby války a těsně po ní se znovu vynořily až po pádu železné opony a staly se argumenty politických debat. Skupiny politiků v České republice se pokoušejí interpretovat snahy o historickou revizi a společenskou sebereflexi jako „ohrožení národních zájmů“, parlament se pokusil uzákonit (!) větu, že „Edvard Beneš se zasloužil o československý stát“ (Senát se k návrhu postavil zamítavě). Tento zákon nebyl motivován právně, šlo o symbolické gesto adresované německým susedům a jako takové bylo pochopeno; řada německých listů (zdaleka ne jen sudetoněmeckých) označila tento akt za politickou provokaci. Benešovy dekrety jsou součástí právního řádu České republiky, jejich účinnost však vypršela. To znamená, že nelze revidovat důsledky platnosti dekretů (například v oblasti majetkové), nicméně nelze na jejich základě vznášet požadavky nové. Toto stanovisko je v podstatě totožné s právní analýzou Evropské unie, která zdůrazňuje, že by se otázka Benešových dekretů měla jednou provždy považovat za právně uzavřenou a jako taková by se neměla stávat argumentem politických bojů a nástrojem rozdmýchávání nacionalistických vášní. Toto právní uzavření se obejde i bez symbolického uzákoňování zásluh o stát.

Z hlediska morálního je ovšem narýsování příslovečné tlusté čáry podmíněno poctivou sebereflexí a právě politizace otázek odsunu je důkazem, že taková sebereflexe neproběhla důsledně. Idea odsunu německého obyvatelstva z východní Evropy na území Německa je produktem jedné z největších civilizačních krizí, vznikala v době obecné „barbarizace“ evropského kontinentu. Je pravdou, že nebytí nacistické politiky a Mnichova, nebylo by ani poválečného odsunu. Nemá však smysl donekonečna porovnávat, kdo byl čeho viníkem, kdo si za co může nebo čí utrpení bylo větší.

Jak praktiky nacistického režimu, tak poválečný odsun uplatňovaly princip kolektivní viny („za hospodářské problémy mohli Židé“; za hitlerovskou



## Z historie česko– německých vztahů

---

politiky byli „zodpovědní“ všichni Němci včetně batolat), který je neslučitelný s dnešními právními normami liberálních států a s konceptem lidských práv. Pokud má být ČR státem s otevřenou občanskou společností, neměla by se s aktem odsunu jakkoli identifikovat, ani ho však vytěšňovat či popírat. Pokus o nezaujaté porozumění tragickým údobím vlastní minulosti umožní distancovat se od takových událostí, kterým se chceme vyhnout v budoucnosti.



## Literatura a zdroje

---

- Siebt, F.: Německo a Češi. Dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha 1996.
- Šmídová, O.: Němci v českém, Češi v německém zrcadle. In: Češi a Němci. Dějiny-kultura-politika. Praha a Litomyšl 2001.
- Staněk, T.: Odsun nebo vyhnání? In: Češi a Němci. Dějiny-kultura-politika. Praha a Litomyšl 2001.
- kol.: Téma: Odsun – Vertreibung. Transfer Němců z Československa 1945-1947. Praha 2002.
- Kubičko, R.: Senát zamítl zákon o Eduardu Benešovi. ČRo6, 27. 3. 2004.
- Čulík J.: Co bude s Benešovými dekrety po vstupu do Unie. ČRo6, 8. 3. 2004.
- Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21.1. 1997.



# Názory na odsun

## Cíle

### Žák/žákyně

- dokáže vyjádřit strukturovaný názor na problematiku odsunu sudetských Němců
- je schopen/schopna obhájit vlastní stanovisko a argumentovat v jeho prospěch
- považuje za užitečné dosáhnout konsensu
- je ochoten/ochotna revidovat vlastní stanoviska v debatě
- má představu o znění česko-německé deklarace

## Čas

60 minut

## Pomůcky

- flipchartové papíry, každý s přepsaným stanoviskem k odsunu
- kopie úryvku česko-německé deklarace z informací pro učitele
- pracovní místa pro 3 skupiny
- papíry, tužky

## Postup

1. Rozvěste do 3 rohů místnosti velké papíry, každý s jedním stanoviskem k odsunu:
  - Sudetští Němci si za odsun můžou sami, byl to spravedlivý trest za rozbití Československa v letech 1938/39. Vedle nacistických zvěstev za protektorátu jsou drobné přehmaty při odsunu zanedbatelné.





## Názory na odsun

- Odsun sudetských Němců je neospravedlnitelný, je v rozporu se základními lidskými právy a dotkl se nevinných lidí.
  - Myšlenka odsunu vznikla za specifických historických podmínek, nelze ji posuzovat dnešními měřítky. Excesy, které provázely tzv. „divoký odsun“ v létě 1946, jsou neospravedlnitelné; mají charakter pomsty, nikoli spravedlivého řešení.
2. Vyzvěte žáky a žákyně, aby se postavili do rohů podle toho, který názor je jim nejbližší.
  3. Každá ze skupin má za úkol dohodnout se, proč volila dané stanovisko, najít argumenty v jeho prospěch a připravit vystoupení pro ostatní, jehož cílem bude přesvědčit je o je o vlastním názoru. Na práci nechte podle potřeby 10-15 minut.
  4. Skupiny prezentují výsledky své práce. Ostatní skupiny by měly poslouchat a již v průběhu prezentací zapisovat:
    - které argumenty z „tábora názorových protivníků“ byly celkem přijatelné
    - které byly naprosto nepřijatelné a proč
  5. Nechte skupinám prostor, aby se připravily na vystoupení, ve kterém zhodnotí argumenty „odpůrců“, každá skupina má 2 minuty na veřejné vyjádření.
  6. Ti, které přesvědčily argumenty jiných skupin, mají možnost změnit stanovisko a připojit se k jiné skupině.
  7. Žáci a žákyně vytvoří 3 „expertní komise“ tak, aby v každé byly zastoupeny všechny názorové proudy.
  8. Expertní komise má za úkol vytvořit formulaci kompromisního oficiálního stanoviska k odsunu tak, aby zastánci všech názorů byli pokud možno spokojeni.
  9. Komise přečtou svá kompromisní stanoviska a porovnají je. Na závěr přečtete úryvek česko-německé deklarace.



# Názory na odsun

## Reflexe

Diskusi by měla být zaměřena jednak na proces argumentace a dosahování kompromisu, jednak na postoje týkající se odsunu.

Ptejte se žáků a žákyň:

- *Bylo pro Vás obtížné hovořit o odsunu? Pojí se s tímto tématem nějaké pocity? Pokud ano, jaké? Z čeho vyplývá náročnost tohoto tématu? Myslíte, že starší generace to mají podobně? Proč ano, proč ne?*
- *Můžete uvést ty momenty diskuse, které pro Vás byly nejnáročnější? Proč? Který způsob argumentace považujete za vhodný a který nikoliv? Co vás přesvědčilo, že (ne)změníte vlastní názor?*
- *Jak jste se cítili, když jste měli „expertních komisích“ dosáhnout kompromisu? Dosáhla Vaše komise naprosté spokojenosti? Co bylo nejobtížnější?*
- *Jak hodnotíte text česko-německé deklarace? Umíte si představit jeho jiné, alternativní znění? Jaké? Jaká rizika by neslo jeho prosazení?*
- *Změnil se nějak Váš názor na odsun sudetských Němců? Jak a co vás k tomu vedlo?*



# Proč je mučili?

## Cíle

### Žák/žákyně

- ví, že během tzv. divokého odsunu sudetských Němců v roce 1945 docházelo ze strany českých revolučních gard k násilí a mučení, které si nijak nezahlavilo s nacistickou brutalitou
- chápe, že princip kolektivní viny, uplatněný během odsunu, je neslučitelný se současným právním řádem
- uvědomuje si, že podobně jako za okupace také během odsunu trpělo mnoho nevinných lidí
- rozumí souvislostem odsunu sudetských Němců
- uvědomuje si, že reflexe historie je nutnou podmínkou pro chápání přítomnosti a směřování do budoucna
- nepovažuje kolektivní pomstu za přiměřený prostředek zjednání spravedlnosti

## Čas

40 minut

## Velikost skupiny

15 - 24 žáků

## Pomůcky

Kopie textu pro všechny účastníky



# Proč je mučili?

## Postup

1. Rozdělte studenty do 3-4 skupin po 5-6 studentech. Nedávejte nijak najevo, čeho se text týká nebo jaké je téma hodiny. Případně můžete oznámit téma obecně (politické násilí v minulosti a dnes nebo podobně).
2. Rozdejte kopie textu každému studentovi, proberte společně instrukce připojené na konci textu.
3. Nechte cca 20 minut na splnění zadání.
4. Skupiny prezentují výsledky své práce.
5. Ptejte se skupin:
  - *Jaké důvody vás vedly k tomu, že jste příběh doplnili právě tímto způsobem?*
  - *Dokázal by někdo odhadnout, čeho se ve skutečnosti text týká? Z čeho se to dá vyvodit?*
6. Prozradte, o jaký text se jedná:
 

Dozorci jsou v příběhu členové tzv. revolučních gard, které během léta 1945 operovaly v pohraničí s cílem vyhnat sudetské Němce a zabrat jejich majetek.

Vězňové jsou obyvatelé příhraniční německé vesnice Valeč a okolních obcí. Vypravěč je Walter Bielka. V době nástupu Hitlera k moci mu byl 1 rok, v době mnichovské krize (kdy „sudetští Němci rozbili republiku“ – na tom se jejich politická reprezentace skutečně podílela) mu bylo 6 let. Přesto byl „za tyto události“ mučen. Nelidské zacházení českých revolučních gard bylo ukončeno až s příchodem důstojníků Rudé armády, kteří za německé vězně převzali zodpovědnost.

(text je citován z Škrábek, J.: Včerejší strach. Jaké to bylo mezi Čechy a Němci? Praha 2002. – podstatně zkráceno, upraveno pro didaktické účely.)
7. Pokud to považujete za vhodné, zprostředkujte studentům a studentkám některá historická fakta týkající se odsunu.



## Proč je mučili?

### Reflexe

Během reflexe usměřujte debatu tak, aby směřovala k naplnění uvedených cílů.

Ptejte se studentů:

- *Proč jsme dělali tuto aktivitu? Jaký je její cíl? Mění to nějak váš pohled na česko-německé vztahy? Jak?*
- *Pokuste se zhodnotit popsané události? Připadá vám české násilí na Němcích z nějakého důvodu pochopitelné? Z jakého? Je z dnešního pohledu ospravedlnitelné?*
- *Vítězné mocnosti, ke kterým nakonec patřilo i Československo, vedly válku ve jménu demokracie. Bylo popisované jednání v souladu s demokratickým právním řádem?*
- *Může být dnes někdo trestán za činy svých rodičů? Může být dnes někdo bez soudu uvězněn? Povoluje dnešní právní řád mučení? Proč je kritizován způsob provedení odsunu sudetských Němců? Pokuste se definovat, co je nebezpečné na principu kolektivní viny.*

### Text pro žáky a žákyně

#### Proč je mučili?

*(Vypravěči je 15 let.)*

*Právě chci dát první lžiči polévky ke rtům, když venku před domovními dveřmi zazněly hlasy, které při vstupu do předsíně zesílily. Tři ozbrojení muži vpadnou dovnitř. Jeden z nich postoupil doprostřed světnice a vykřikl mé jméno. Vstal jsem od stolu. Jeden křikl: „Máte čepici?“*

*Sáhl jsem pro ni a ještě neseděla na hlavě, když mě zasáhla prudká rána pěstí*



## Proč je mučili?

do obličej, takže čepice letěla až do kouta. „Pojďte s námi,“ křičel druhý a za kopanců jsem opouštěl dům.

Šli jsme, vlevo a vpravo ozbrojenec a několik kroků za mnou třetí. Mé kroky zřejmě poněkud zpomalily, takže jsem byl nakopnut zezadu a zaslechl povel. Otočil jsem se, protože jsem nerozuměl slovům. „Honem, honem,“ řval. Na to mne tak silně kopl do zadku, že jsem šel do kolen. Další kopnutí jsem dostal do pravé strany zad. Strach urychlil mé vstávání. Teď jsem ucítil silnou bolest bezprostředně na místě, kam mě kopanec zasáhl. Strach – co bude ještě následovat.

Když jsme šli kolem našeho domu, ještě jsem viděl, jak se matka za oknem zhroutila. Průvod utrpení doprovázený těžce ozbrojenou bandou se pohyboval směrem k obci J. Právě jsme se nacházeli v úrovni „zeleného kříže“, když proti nám přicházel pan F. s kosou na rameni. Pozdravil pohybem pravé ruky k čelu. Byl to takový zvyk, pozdravit při míjení kříže. Tělnatý strážce přikázal zastavit. Povolal starého muže k sobě, musel se postavit zpříma, opakovat pozdrav. Sotva to udělal, uhodil tento brutální člověk starce do obličej tak, že spadl do příkopu.

Dnes se bude „hrát divadlo“ po obcích. První skupina opouští sál a lomozí dolů po schodech. Výkřiky a rány pendrekem je slyšet až nahoru. Tak to jde nepřetržitě dál. Obec, jméno po jménu je vyvoláváno. Děda říká, že si mám natáhnout všechny pulovry, to ztlumí rány. Mám velký strach, přepadá mne tak, že se chvěju zimou, třesu se na celém těle. Je to nepopsatelné, ten křik a žadonění o vodu. Kdo ji má přinést? Zdá se, že se nikdo neodváží před dveře. Beru kbelík, který se obvykle používal při čištění podlahy. Třesou se mi kolena a sotva ho unesu. Zdola křik mučených – oplzlé výkřiky a volání mučitelů. Postavil jsem kbelík ke stolu. Ze samého strachu, který mě opět přepadá, už nevidím, co se děje dál. Do pasu nahý, s potem řinoucím se po těle, stojí široce rozkročen jeden z vrahů a zařve: „Valeč.“

Muži, obě ženy a já jdeme těžkým krokem dolů, do místnosti vlevo vedle schodiště. Jsem poslední. Při vstupu dostane každý pořádnou ránu pendrekem na hlavu. Když přicházím na řadu, dopadá rána na rameno, na trojitě pulovry.



## Proč je mučili?

*Ostatní musí jít doprostřed místnosti a pod ranami se musí svléct zcela do naha, já musím zůstat stát. Mučitelé stojí v půlkruhu, svlečení do půli těla.*

*Na podlaze několik centimetrů vody. Když se někdo zhroutl v bezvědomí, jeden na něj vylije kbelík vody. Vpravo vedle vchodu za psacím stolem desátník. Jsem vyzván, abych předvedl pozdrav. Asi nevyšel z mých rtů dost hlasitě. Opakovat! Na vztyčenou paži dopadá vši silou pendrek.*

*„Vztyč paži,“ křičí. Zvedám paži, mohutná rána zasviští na ruku. Hned otéká. Jedna bolest stírá druhou. „Svléknout,“ řvou na mě. Chvatně svlékám všechny svetry najednou. Ještě jsem nebyl zcela hotov, znovu na mě řvou.*

*Tu dostanu prudkou ránu přes ústa. Horní ret praskl. Krev mi teče do úst. Vyplivuji ji na podlahu, zatímco se lehce předkláním, uhodí mě tak silně na napnutá záda, že se zhroutlím. Kopanec mě nutí zase rychle vstát. Zatímco se mnou takhle zacházejí, mlátí ostatní do nahých těl, zmitajících se na podlaze. Mučení ještě pokračuje, než mě mučitel za dopadajících ran vyžene. Pulovry letí za mnou. Dolní půlka obličeje jeden otok. Rty bolí – stále teče krev, otáčím se na bok, aby netekla do úst. Horní ret je uprostřed roztržen. Nevím, jak dlouho to ještě trvalo, než se jeden po druhém, od ran zcela otupělý, dostává do místnosti. Obličeje B. a K. nejsou k poznání. Také Niklas vypadá zle. Děda dřepí tiše vedle mě, slovo nepromluví. Z úst mu teče krev.*

*Všechny tváře jsou strašně oteklé. Paní B. zakrývá rukou levé oko – je vyražené.*

### 1. Prodiskutujte ve skupině tyto otázky a připravte si způsob, jakým výsledek diskuse sdělíte ostatním skupinám.

- Co vás v textu nejvíce zaujalo nebo šokovalo? Proč?

### 2. Pokuste se na základě fantazie domyslet příběh:

- Co se dělo před začátkem vyprávění? Kdo je hlavní hrdina? Kde se příběh odehrává?
- Proč docházelo k násilnostem? Jaké příčiny má popisovaná situace? Kdo je skupina mučených a kdo skupina dozorců?

